

РЕЦЕНЗИЯ

По конкурса за заемане на академичната длъжност академичната длъжност *професор* в професионално направление 2.1. Филология, научна специалност „Български език“ за нуждите на Секцията за българска диалектология и лингвистична география, обявен в ДВ, бр. 56 от 23.06.2020 г.

Кандидат: доц. д-р Ана Кочева-Лефеджиева

Рецензент: проф. д-р Елка Мирчева

Единствен кандидат в обявения в ДВ, бр. 56 от 23.06.2020 г., конкурс за академичната длъжност *професор* за нуждите на Секцията за българска диалектология и лингвистична география (СБДЛГ) е доц. д-р Ана Кочева-Лефеджиева.

Доц. д-р Ана Кочева е възпитаник на СУ „Св. Климент Охридски“, където през 1989 г. завършва специалността *Българска филология*. През 1990 г. става редовен докторант в Секцията за история на българския език на Института за български език. През 1992 и 1994–1995 г., като стипендиант на Австрийското министерство на образованието и науката, специализира *езикознание* в Института по славистика в Залцбург. През 1998, 1999 и 2000 г., е Хумболтова стипендиантка в Института по славистика в Марбург. Успоредно с обучението си, доц. Кочева прави първите си успешни стъпки в преподавателската дейност, която започва с воденето на семинарни занятия и лекции в Австрия и ФРГ. От 1999 г. до днес доц. Кочева работи в СБДЛГ към Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“. През 2011 г. защитава дисертационен труд „За народната основа на старобългарския език“. През 2013 г. представя хабилитационен труд „Немски лексикални елементи в българските говори“ и след успешно приключил конкурс е назначена на академичната длъжност *доцент* в СБДЛГ. Дисертационният и хабилитационният труд са

публикувани съответно през 2004 и 2012 г. Те са получили множество положителни рецензии в научната периодика и отдавна са оценени високо от научната общност.

От началото на творческия си път до днес доц. Кочева е публикувала 118 научни и научнопопулярни труда. Между тях са: 3 самостоятелни монографии, съавторство в 7 колективни монографични труда (между тях 4 лингвогеографски карти и 2 тома на Общоевропейския лингвистичен атлас (ALE), 4 студии (3 в съавторство), 84 статии, множество научнопопулярни и електронни публикации.

В обявения конкурс кандидатката участва с хабилитационен труд „Смесеният език на виенските българи“, 2017 г. (получил досега 3 рецензии в научния печат), с Карта „Българският език на ново място по света“, 2016 г., както и с авторски дялове в следните колективни разработки: „Карта на диалектната делитба на българския език“, „Дигитална карта на българските диалекти“, 2 тома на ALE – I.9, чиято изработка беше поверена на българските представители в международния екип на проекта.

Към тази обемна продукция кандидатката добавя още 2 студии (1 в съавторство), 42 научни статии, научнопопулярни и електронни публикации.

Името на доц. Ана Кочева е добре познато в научната общност, а трудовете ѝ се приемат с повишен интерес. За това свидетелстват множеството отзиви за нейни трудове в научния печат, както и 46-те цитата на нейни публикации.

За сравнително краткия период след последната си хабилитация кандидатката представя справка за участието си в екипите множество научни проекти, чието изпълнение е подпомогнато от Оперативни фондове на ЕС, програмите по Еквивалентната безвалутна размяна (ЕБР) на БАН и Руската и Румънската академии на науките, ФНИ, програмата на МОН „Културноисторическо наследство, национална памет и обществено развитие“ (КИННПОР), както и вътрешноинститутски изследователски проекти. Поверено ѝ е ръководството на 2 от знаковите за СБДЛГ теми – „Български диалектен речник“ и „Изследване на българските говори на различни езикови равнища“. В момента ръководи работата по „Български диалектен кулинарен речник“ (ФНИ) и участието на сътрудници от СБДЛГ в проекта КИННПОР.

Доц. Кочева взема активно участие в обучението на млади специалисти. Неин докторант е отчислен с право на защита. В рамките на обучението на млади учени и студенти е водила практиката на 28 души от СУ, ЮЗУ, НБУ, ШУ.

В периода след хабилитацията си кандидатката е изнесла 38 доклада. Освен в страната тя е представила резултатите от своите проучвания на научните форуми и събития в Австрия, Словения, Румъния, Украйна, Франция, Испания, Италия, Сърбия, Литва.

Признание за безспорния научен авторитет на А. Кочева е членството ѝ в Съвета за работа с българите в чужбина към Вицепрезидента на РБ, Националния съвет по нематериално културно наследство на МС, Консултативния съвет на Фондация „Българска памет“.

Впечатляваща е популяризаторската дейност на кандидатката. Представената справка сочи 181 медийни изяви и лекции.

Според представената детайлна справка, кандидатката надвишава двойно минималните национални изисквания за заемане на академичната длъжност *професор*.

Доц. д-р Ана Кочева има разностранни научни интереси. Публикациите ѝ покриват широк периметър от науката за българския език: от историята на българския език (с оглед на историческата диалектология) през диалектожките проучвания, лингвогеографията, етнолингвистиката, компаративното езиковедие до изследването на езика на българските общности в чужбина и особеностите на писмено-регионалната норма на българския език в Р Северна Македония.

Естествен център в представените за рецензиране материали представлява езикът на българските общности в чужбина. В тази област освен основният хабилитационен труд, „Смесеният език на виенските българи“, е и още едно оригинално лингвогеографско изследване – „Карта на българския език на ново място по света“.

Монографичното изследване „Смесеният език на виенските българи“ (№ 5) за кандидатката е продължение на двутомното интердисциплинарно изследване „Българската общност в Австрия. Историческо, лингвистично и етноложко изследване“ 2011 и 2016 г., в който проект тя е съставител и съавтор. Темата за българския език на българските имигранти в австрийската столица в началото на XXI в. привлича научния интерес на Кочева още с първите теренни проучвания през 2007, 2008 и 2009 г. През следващите години кръгът

на информантите и обемът на емпиричния материал е увеличен значително и книгата се базира на представителна извадка от над 100 интервюта. Голям е броят на предхождащи появата на книгата публикации, посветени на частни проблеми от разглежданата тематика (№№ 56, 70, 72=76, 75, 78, 80, 81, 83, 86, 93). Вниманието на авторката е насочено към онези от нашите сънародници, които могат да се нарекат имигранти от първо поколение, при които безспорно картината на „смесения език“ е най-интересна. Високият им обществен статус, старанието за интеграция в средата, усилията за овладяването на немски език, но заедно с това и чувството им за принадлежност към общността създава този пъстър българо-немски „смесен език“, в който чуждите елементи като че ли навлизат хаотично и несистемно. Детайлният анализ на А. Кочева показва, че тази понякога странна езикова картина подлежи на систематизация и дава повод за обобщения.

Монографичният труд е първото по рода си подобно такова проучване в българската социолингвистика. В него е приложена нова методика на описание, а задълбоченото изследване на материала става повод за въвеждането на нови термини, отразяващи билингвалната практика на българските имигранти във Виена – фонолексикални / морфолексикални / дериватолексикални / акцентнолексикални / лексикосемантични интерференти. Направен е анализ на различните форми на съществуване на смесения език. Чуждите елементи в речта на имигрантите са класифицирани във връзка със степента на проникване в българския език. Обърнато е специално внимание на създаването на хибриди и на различните типове калкиране. Голям плюс на изследването е частта, посветена на писмения (школския) билингвизъм. Това значително обогатява труда и засилва неговата стойност. Напълно убедено заявявам, че изследването на смесения българо-немски език на виенските българи е намерил в лицето на доц. д-р Ана Кочева най-правилния си изследовател – български учен с приноси в езикознанието (в частност в областта на социолингвистиката, диалектологията, фонетиката, морфологията и т. н.), но и човек в отлични езикови компетенции по отношение на немски език. Направеният исторически преглед на българо-австрийските културни отношения през XIX–XXI в. и ценните приложения в края на разработката поставят „смесения език“ на виенските българи от началото на XXI в. в контекста на вековните връзки между Австрия и България.

Към разглеждания хабилитационен труд доц. Кочева добавя още един самостоятелен научен и научноприложен труд – Картата „Българският език на ново място по света“ (№ 10). Това е първото обобщаващо изследване, което поставя по нов начин битуването на българския език извън границите на съвременна България. Висока оценка заслужава използването на термина българоезични емигранти/имигранти, който акцентира на етническия произход на населението без оглед на религиозната му или държавна принадлежност. Използването на средствата на лингвистичната география и съставената от авторката карта с нагледни средства подпомага възприемането на съпровождащия изследването текст. Редица публикации (№№ 69, 73, 74, 90, 91), както и многобройни медийни изяви популяризират сред широката общественост резултатите от търсенията на А. Кочева.

СБДЛГ е водещ център в областта на лингвистичната география. През последните десетилетия работата на Секцията премина на качествено ново равнище с изработването на атласи от ареален тип. На основата на ареалните Обобщаващи томове на Българския диалектен атлас стана възможно изработването на „Карта на диалектната делитба на българския език“ (№ 6) и нейния вариант „Дигитална карта на българските диалекти“ (№ 7) – два проекта, в които доц. Кочева е активен участник. Особено важна е практическата стойност на „говорещата“ карта, която предоставя на широката общественост възможност да добие по-ясна представа за българските диалекти. Неслучайно Дигиталната карта широко се използва в средното и висшето образование.

Доц. А. Кочева е дългогодишен участник и в друг мащабен европейски лингвогеографски проект – ALE. От години тече и работата на българските участници в проекта, на които е възложено изработването на 2 поредни тома (№ 8), посветени на названията на *пастир*. Кандидатката, както и двамата нейни съавтори, са работили със 7 езикови групи, живеещи днес на европейския континент. Работата с огромния езиков материал, извлечен от над 2 600 пункта е инспирирала множество съпоставителни проучвания на Кочева (№№ 59, 61, 96, 97, 71, 88), които са посветени на съпоставителни изследвания върху мотивационните причини на начина на номинация, на различия в словообразователните модели, на символните значения на фразеологичните единици.

Специално искам да открия една много интересна работа в областта на етнолингвистиката (№ 65). Символното значение на *голотата* е разкрито в амбивалентната

му същност – тя е едновременно и наказание, и пречистване, тя е белег на свърхестествени сили и белег на борба със свърхестественото.

От самото начало на своя творчески път доц. А. Кочева проявява траен интерес към историята на езика. След „За народната основа на българския език“ (№ 1) интересът към тематиката става повод за поява на още изследвания, в които авторката разглежда историята на езика с оглед на историческата диалектология (№№ 58, 60, 63, 67). Централен момент в тях е характерът и принадлежността на Кирило-Методиевия книжовен език, привеждането и систематизирането на многобройни аргументи в полза на диалектната основа на първия писмен славянски език, както и популяризирането на научни изследвания на знакови за палеославистиката имена.

Участието в един успешно приключил проект на СБДЛГ със Университета в Любляна – „Електронен модел за съпоставително изследване на български и словенски език на диалектно равнище“ – мотивира доц. А. Кочева да разработи съпоставителни изследвания между българска и словенска диалектна лексика (№№ 58, 60, 63, 67).

Една от непрестанно актуалните за българската лингвистика теми – особеностите на писмено-регионалната норма в Р Северна Македония – неотменно е в центъра на научната и научнопопуляризаторската дейност на А. Кочева (№№ 13, 14, 82, 84, 85, 92). Публикациите поставят появата на нови нации и на нови езици в Източна Европа и в средноазиатските републики на бившия СССР във връзка с целенасочената политика на Коминтерна през 30-те години на ХХ в. В съгласие с тази политика глототомията се превръща в „естествен“ процес. Проследени са няколко опита за подмяна на българската народност и език в бивша Югославия (Македония) и в Северна Гърция. Подмяната представлява прекодификация на книжовния български език. Това е ново лингвистично явление, наречено плурицентризъм. Българският език има шест писмено-регионални норми. Специално внимание в разработките на авторката заема днешната книжовна норма в Р Северна Македония. Изследванията доказват, че тя няма не само своя собствена, различна от българската, история, но и диалектна база. В основата си това е прекодифициран български книжовен език.

Цялостният преглед на научните разработки на доц. д-р Ана Кочева-Лефеджиена, представени за участие в обявения конкурс за академичната длъжност *професор*, очертава

последователната и приносна научна дейност на отлично подготвен изследовател с многостранни интереси. Тя има свой собствен оригинален принос (особено подчертан в областта на изследванията на езика на българските общности зад граница, диалектологията и лингвистичната география). Многостранните ѝ интереси, будната гражданска и научна позиция по вечно живи за българската лингвистика болезнени теми, умението да завладява най-широк кръг аудитория направиха нея и нейните научни занимания познати на широката общественост.

Като имам предвид всичко това смятам, че доц. д-р Ана Кочева-Лефеджиева отговаря напълно на изискванията за заемане на академичната длъжност *професор* в Секцията за българска диалектология и лингвистична география към Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“.

Препоръчвам на почитаемите членове на НЖ доц. д-р Ана Кочева-Лефеджиева да бъде избрана на академичната длъжност *професор*, за което ще гласувам с пълна убеденост.

25.09.2020 г.

Проф. д-р Елка Мирчева